

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

ERITYINEN TUKI VOIMAVARAKSI

Arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta

Tiivistelmät 6:2021
TEKIJÄT Jani Goman, Raisa Hievanen
KANSIKUVA Akimov Igor/Shutterstock.com
KUVAT Kuvitelmia Hanna Tarkiainen, Shutterstock.com
TAITTO PunaMusta Oy
ISBN 978-952-206-708-1 pdf
ISSN 2669-8811
@ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Sisällys

1	Arvioinnin lähtökohdat	4
2	Mitä arvioitiin	5
3	Arvioinnin toteutus ja aineistot	6
4	Erityisen tuen opiskelijat tilasto- ja rekisteritiedon mukaan	7
5	Resurssit, työnjako ja henkilöstön osaaminen erityisessä tuessa	10
6	Erityisen tuen tarpeiden tunnistaminen	14
7	Erityisen tuen suunnittelu	15
8	Erityisen tuen toteutus	18
9	Opiskelijoiden kokemukset opiskelusta ja saamastaan tuesta	23
10	Osaamisen arvioinnin mukauttaminen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen	25
11	Erityiseen tukeen liittyvä yhteistyö	26
12	Tarkastelua taustamuuttujien suhteen	27
13	Erityisen tuen vahvuuksia	30
14	Koronaepidemian vaikutuksia erityiseen tukeen	31
15	Kehittämissuosituks	33

1 Arvioinnin lähtökohdat

Oppijoiden oikeus saada yksilöllistä tarpeidensa mukaista tukea oppimiseensa ja osaamisensa kehittämiseen on keskeinen periaate suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Perustuslain mukaan jokaiselle tulee turvata yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaista opetusta ja koulutusta.

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyitä.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) arvioi vuosina 2020–2021 ammatillisen koulutuksen erityistä tukea. Tässä tiivistelmäjulkaisussa esitellään arvioinnin tuloksia, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia.

2 Mitä arvioitiin

- Resurssien ja henkilöstön osaamisen riittävyttä sekä työnjaon toimivuutta erityisen tuen järjestämisessä.
- Erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen ja tuen suunnittelun toimivuutta.
- Erityisen tuen ja ohjauksen toteutusta sekä tuen saatavuutta ja saavutettavuutta.
- Arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytäntöjen toimivuutta.
- Erityiseen tukeen liittyvän yhteistyön toteutumista.
- Erityisen tuen vahvuuksia.
- Erityisen tuen valtakunnallisten linjausten toimivuutta ja kansallisia kehittämistarpeita.

Vaativa erityinen tuki ei kuulunut arvioinnin piiriin. Arvioinnissa kuitenkin tarkasteltiin soveltuvien osien erityisen ja vaativan erityisen tuen rajapintaa ja siirtymiä eri tukimuotojen välillä. Arviointi ei myöskään kohdistunut ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen (VALMA). Arvioinnissa kuitenkin selvitettiin perustutkintokoulutuksen ja valmentavan koulutuksen välistä yhteistyötä.

3 Arvioinnin toteutus ja aineistot

Arvioinnin kohderyhmään kuuluivat ne ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joilla opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen tietojen mukaan oli ollut erityisen tuen päätöksen saaneita opiskelijoita perustutkinnoissa, ammattitutkinnoissa tai erikoisammattitutkinnoissa suorittamassa koko tutkintoa tai tutkinnon osaa vuosina 2019 tai 2020.

Arviointitietoa hankittiin:

Kyselyllä ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä (n = 92)

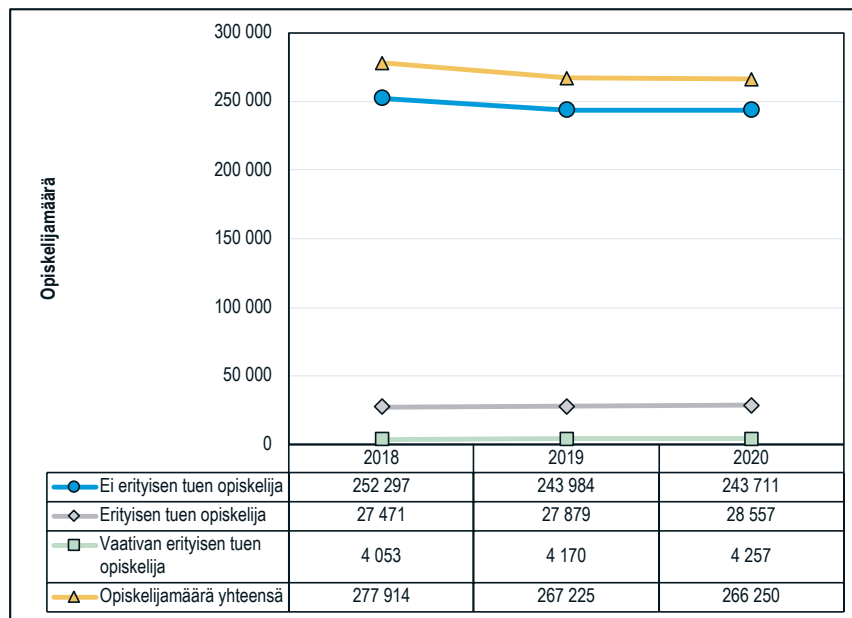
Kyselyllä opetus- ja ohjaushenkilöstöltä (n = 2 379)

Haastatteluilla erityisen tuen opiskelijoilta (n = 50)

Koski-rekisteristä (n = 27 349 erityisen tuen opiskelijaa)

4 Erityisen tuen opiskelijat tilasto- ja rekisteritiedon mukaan

Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä on kasvanut vuodesta 2004, jolloin tilastointi aloitettiin. Viime vuosina erityisen tuen opiskelijoiden osuus ammatillisen koulutuksen opiskelijoista on ollut 10–11 prosenttia (kuvio 1). Suhteellisesti eniten erityisen tuen opiskelijoita on palvelualoilla, tekniikan aloilla, tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla sekä humanistisilla ja taidealoilla, kullakin noin 12–13 prosenttia.

KUVIO 1. Ammatillisen koulutuksen erityisen tuen, vaativan erityisen tuen ja muiden opiskelijoiden lukumäärät sekä kokonaisopiskelijamäärä vuosina 2018–2020 (Vipunen 2021)

Arvioinnissa käytetty Koski-rekisteriaineisto kattaa 27 349 erityisen tuen opiskelijaa, jotka olivat aloittaneet opintonsa aikavälillä 1.1.2018–1.2.2021. Heistä 98 prosenttia opiskeli ammatillista perustutkintoa, 2 prosenttia ammattitutkintoa ja alle 1 prosentti erikoisammattitutkintoa. Suomea äidinkielenään puhui 84 prosenttia, ruotsia 3 prosenttia ja jotakin muuta kieltä 13 prosenttia opiskelijoista. Puolet opiskelijoista oli naisia ja puolet miehiä.

- Opiskelijoista noin 97 prosentille oli tehty vain yksi erityisen tuen päätös. Noin 3 prosentilla oli 2–3 erityisen tuen päätöstä ja alle yhdellä prosentilla vähintään neljä päätöstä. Enimmillään opiskelijalla oli 8 päätöstä.
- Lähes puolelle opiskelijoista päätös erityisestä tuesta oli tehty kahden kuukauden sisällä ja neljäsosalle 2–6 kuukauden sisällä opinto-oikeuden alkamisesta. Opiskelijoista 11 prosentille päätös oli tehty yli vuosi opintojen käynnistymisen jälkeen. Noin kymmenesosalle opiskelijoista päätös oli tehty samana päivänä kuin opinto-oikeus oli alkanut.
- Opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja (OPVA-opinnot) oli pääsääntöisinä opintoina suorittanut 4 prosenttia opiskelijoista.
- Perustutkintokoulutuksessa arviointia oli mukautettu noin 2 prosentilla opiskelijoista. Valtaosa heistä puhui äidinkielenään suomea. Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista oli poikettu vain noin yhden prosentin kohdalla. Valtaosa heistä puhui äidinkielenään muuta kuin suomea. Mukautukset ja poikkeamiset koskivat yleisimmin yhteisiä tutkinnon osia ja olivat yleisimpiä palvelualoilla.
- 1.2.2021 tilanteen mukaan opiskelijoista 80 prosenttia oli läsnä olevana ja 2 prosenttia valmistunut. Opiskelijoista 15 prosenttia oli eronnut tai heidän oli katsottu eronneen ja 3 prosentilla opinnot olivat väliaikaisesti keskeytyneet. Ne opiskelijat, jotka olivat eronneet tai jotka oli katsottu eronneiksi, olivat tyypillisimmin keskeyttäneet opintonsa ensimmäisen opiskeluvuoden aikana.

5 Resurssit, työnjako ja henkilöstön osaaminen erityisessä tuessa

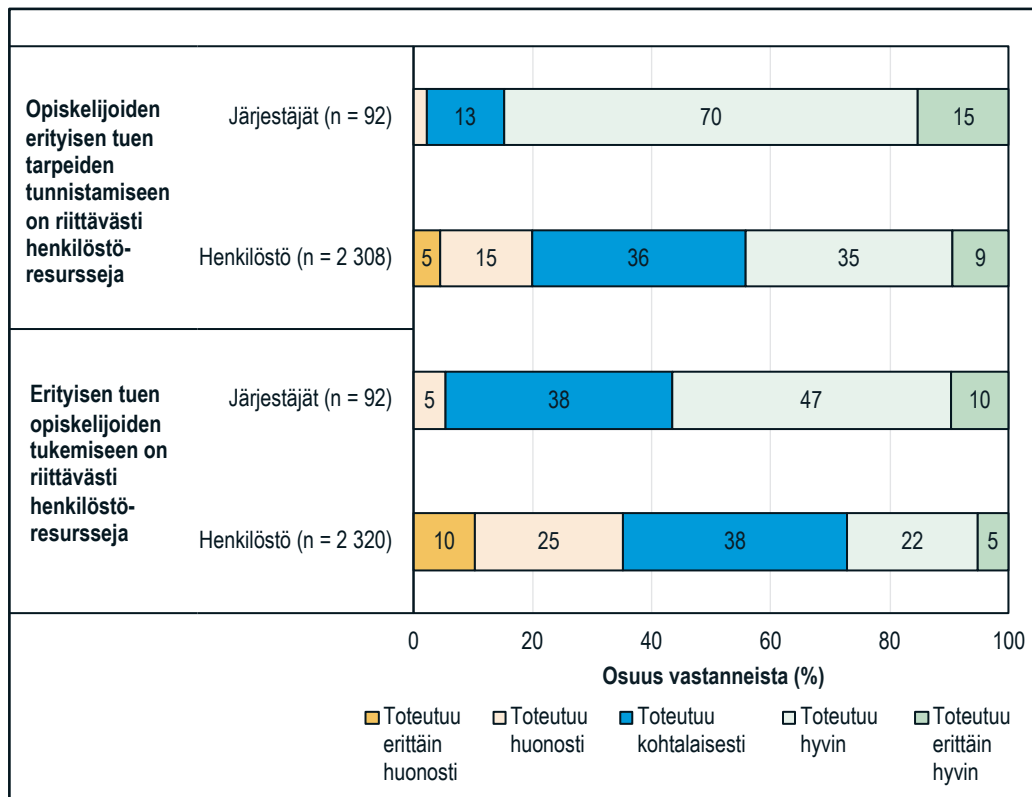
Arviointiin osallistuneista koulutuksen järjestäjistä 92 prosenttia ilmoitti, että niillä on palveluksessaan vähintään yksi erityisopettajan kelpoisuuden omaava työntekijä.

Erityisen tuen opiskelijoiden määrä kelpoista erityisopettajaa kohden vaihteli 1–79 välillä. Järjestäjistä 36 prosentilla oli alle 15 erityisen tuen opiskelijaa, 35 prosentilla 15–25 opiskelijaa ja 30 prosentilla yli 25 opiskelijaa erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden.

Kaikki erityisopettajan opinnot suorittaneet eivät kuitenkaan toimi erityisopettajan tehtävissä. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn vastanneista lähes neljäsosa (23 %) oli suorittanut erityisopettajan opinnot. Heistä hieman yli 40 prosenttia toimi erityisopettajana ja suunnilleen samansuuruinen osuus ammatillisten tutkinnon osien opettajana.

Henkilöstö kokee resurssien riittävyyden haasteeksi erityisen tuen toteutuksessa.

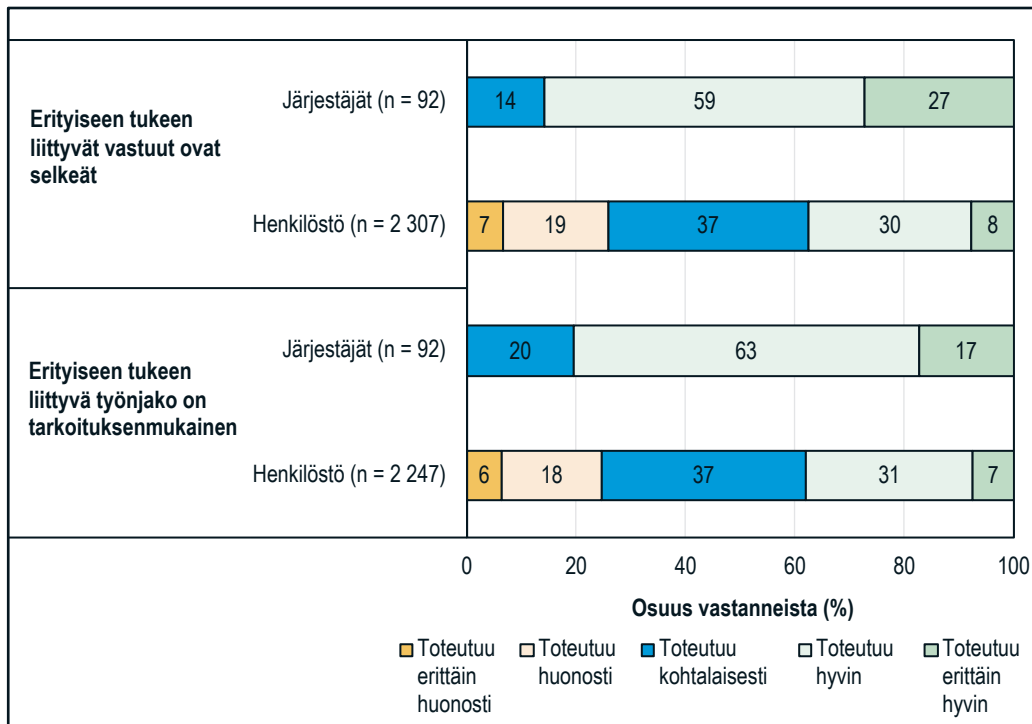
Järjestäjät ja opetus- ja ohjaushenkilöstö pitivät henkilöresurssien riittävyyttä erityisen tuen toteutukseen heikompana kuin tuen tarpeiden tunnistamiseen (kuvio 2). Henkilöstöstä vajaa puolet piti resurssien riittävyyttä tuen tarpeiden tunnistamiseen hyvänä tai erittäin hyvänä. Vain hieman yli neljäsnes henkilöstöstä arvioi resurssien riittävyyden tuen toteutukseen hyväksi tai erittäin hyväksi.

KUVIO 2. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset henkilöstöresurssien riittävästä erityisessä tuessa

Erityisen tuen työnjakoon ja vastuisiin kaivataan selkeyttä.

Järjestäjien näkökulmasta erityiseen tukeen liittyvät vastuut ovat selkeät ja työnjako toteutuu tarkoituksenmukaisella tavalla (kuvio 3). Henkilöstön vastauksissa oli enemmän hajontaa: vajaa 40 prosenttia piti vastuiden selkeyttä ja työnjaon tarkoituksenmukaisuutta hyvänä tai erittäin hyvänä ja noin neljännes huonona tai erittäin huonona.

KUVIO 3. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityiseen tukeen liittyvien vastuiden ja työnjaon toteutumisesta

Erityiseen tukeen liittyvä osaamisen kehittäminen ei ole kovin suunnitelmallista.

Koulutuksen järjestäjistä vain 5 prosenttia arvioi henkilöstön erityiseen tukeen liittyvän osaamisen riittävyyden erittäin hyväksi, 32 prosenttia piti riittävyyttä hyvänä, lähes 60 prosenttia kohtalaisena ja 5 prosenttia huonona tai erittäin huonona

Järjestäjistä 44 prosenttia arvioi, että henkilöstön osaamisen suunnitelmallinen kehittäminen toteutuu hyvin tai erittäin hyvin. Samansuuruinen osuus järjestäjistä arvioi kehittämisen toteutuvan kohtalaisesti ja loput huonosti tai erittäin huonosti.

Henkilöstö arvioi oman osaamisensa vahvimaksi erityisen tuen tarpeiden tunnistamisessa sekä oppilaitosympäristössä tapahtuvassa opetuksessa ja ohjauksessa. Edellisiä osa-alueita heikommaksi osaaminen arvioitiin työelämässä oppimisen ja etäopiskelun aikana tapahtuvassa ohjaamisessa ja opetuksessa.

Erityisopettajan tai erityisen tuen vastuuhenkilön tehtävissä toimivat kokivat osaamisensa vahvimaksi. Heikoimmaksi osaamisensa erityisessä tuessa arvioivat yhteisten tutkinnon osien ja ammatillisten tutkinnon osien opettajat.

Tällä hetkellä vallalla oleva inklusioajattelu pohjaa siihen, että kaikilla opettajilla olisi erityisen tuen tuntemusta ja siihen vaadittavaa ohjaamisen taitoa. Näin ei kuitenkaan ole. (Henkilöstö)

Koulutusta ennen kaikkea asenteen muuttamiseen, että erityisen tuen tarpeen tunnistamisen lisäksi on halua toimia sen eteen, että opiskelija oikeasti saa tarvitsemaansa tukea. (Henkilöstö)

6 Erityisen tuen tarpeiden tunnistaminen

Uusien opiskelijoiden tuen tarpeiden tunnistaminen ei toteudu yhtä järjestelmällisesti jatkuvassa haussa kuin muissa hakutavoissa. Tuen tarpeiden tunnistaminen toimii huonommin ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa kuin perustutkinnoissa.

Yleisimpiä erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen menetelmiä ovat haastattelut, havainnoinnit, testit, kartoitukset sekä tiedonsiirto koulutuksen nivelvaiheessa.

Uusien opiskelijoiden tuen tarpeiden tunnistaminen ei toteudu yhtä järjestelmällisesti jatkuvassa haussa kuin muissa hakutavoissa.

Järjestäjistä lähes 90 prosenttia ja henkilöstöstä noin 60 prosenttia arvioi erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivan hyvin tai erittäin hyvin perustutkintokoulutuksen eri vaiheissa. Järjestäjistä hieman useampi kuin joka kymmenes ja henkilöstöstä joka kolmas arvioi tunnistamisen toimivuuden kohtalaiseksi. Henkilöstöstä 10 prosenttia piti alkuvaiheessa tapahtuvan tunnistamisen ja 7 prosenttia myöhemmin opintojen aikana tapahtuvan tunnistamisen toimivuutta huonona tai erittäin huonona.

Tuen tarpeiden tunnistaminen toimii ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa heikommin kuin perustutkintokoulutuksessa. Ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksen osalta järjestäjistä hieman yli 50 prosenttia ja henkilöstöstä hieman yli 40 prosenttia piti alkuvaiheessa tapahtuvaa tunnistamista hyvin tai erittäin hyvin toimivana. Noin 40 prosenttia molemmissa vastaajaryhmissä arvioi toimivuuden kohtalaiseksi ja loput huonoksi tai erittäin huonoksi.

7 Erityisen tuen suunnittelu

Suunniteltujen tukitoimien kirjaaminen opiskelijoiden HOKSeihin toteutuu hyvin, mutta haasteina ovat tuen suunnittelu tutkinnon osittain, toteutuneen tuen kirjaaminen, tuen vaikuttavuuden arviointi sekä riittävä tiedonkulku opetus- ja ohjaushenkilöstön kesken.

Suunniteltujen tukitoimien kirjaaminen opiskelijoiden henkilökohtaisiin osaamisen kehittämissuunnitelmiin (HOKS) sekä opiskelijoiden osallistaminen tukitoimista sopimiseen toteutuvat hyvin.

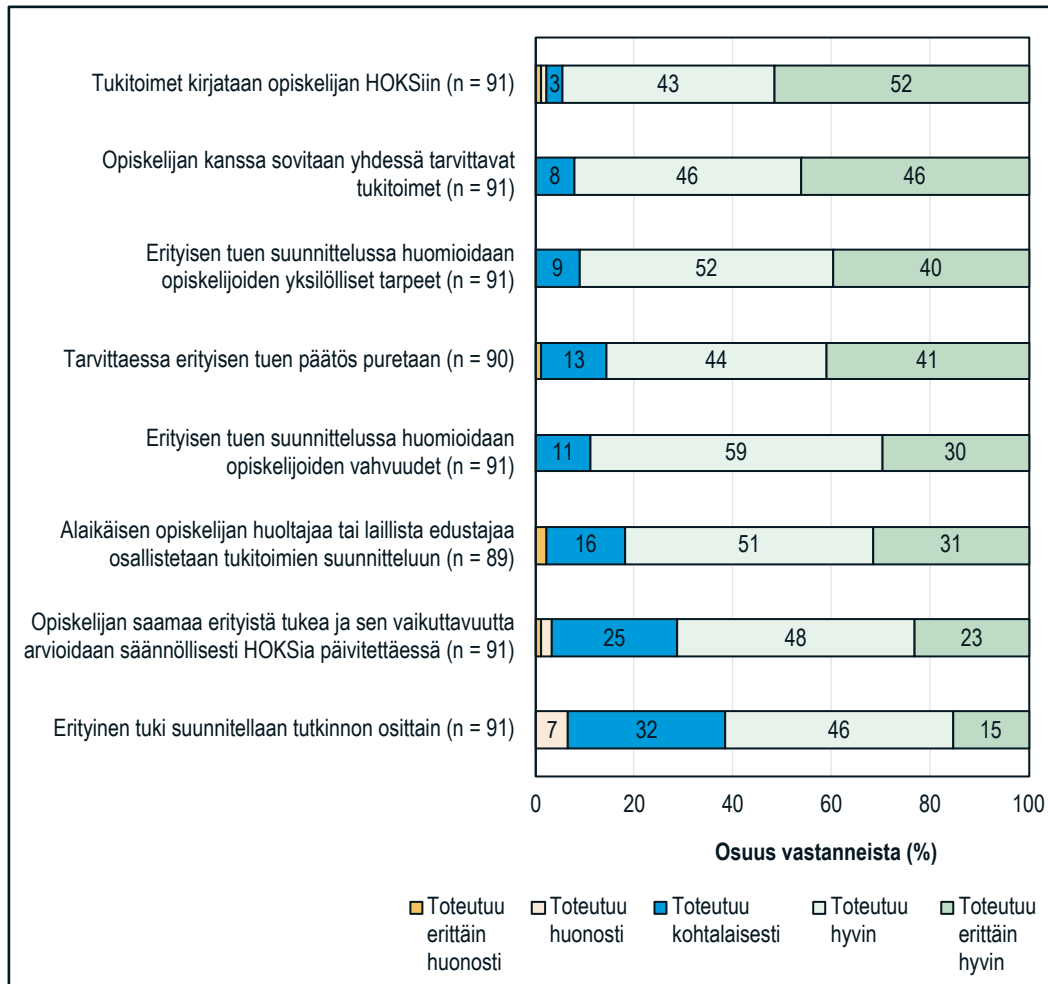
Sen sijaan tuen suunnittelu tutkinnon osittain ja erityisen tuen vaikuttavuuden säännöllinen arviointi eivät toteudu yhtä hyvin. Kehitettävää on myös toteutuneiden tukitoimien kirjaamisessa. Osalla järjestäjistä on myös kehitettävää alaikäisten opiskelijoiden huoltajien osallistamisessa tukitoimien suunnitteluun. (Kuviot 4 ja 5.)

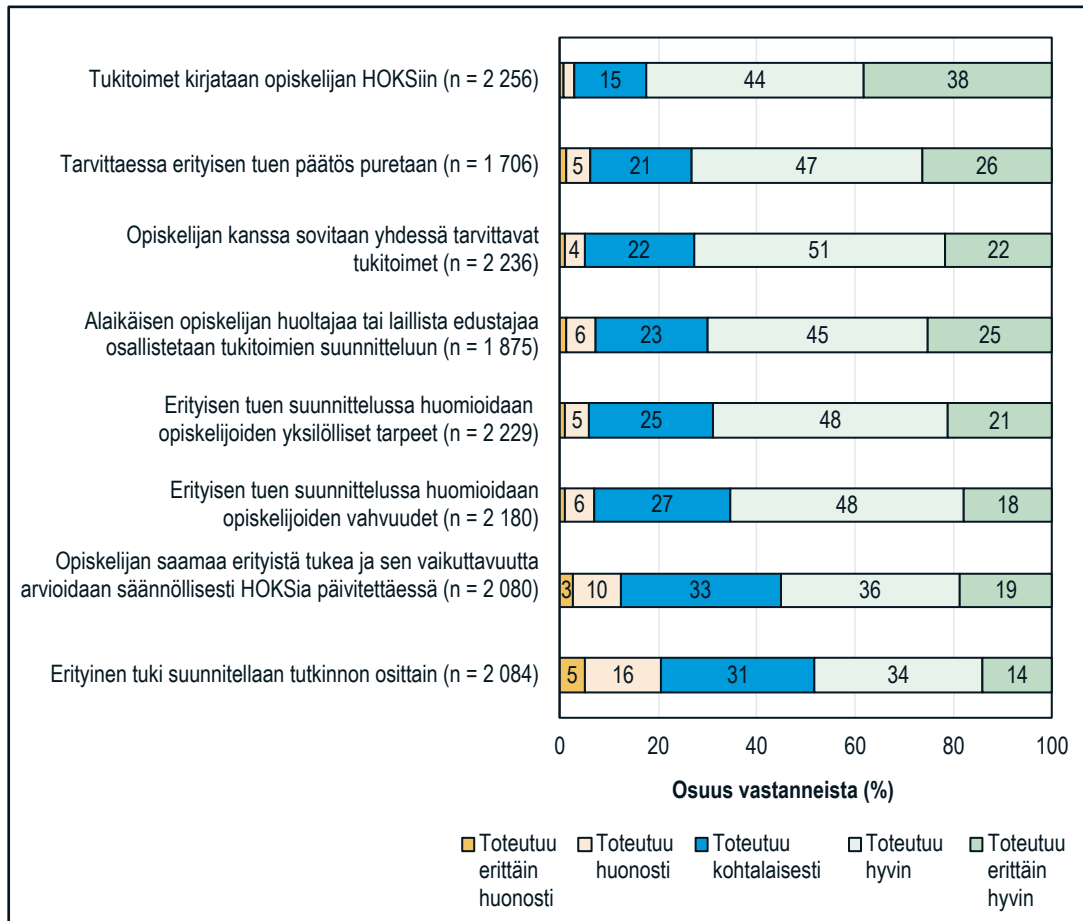
Suunnitellut tukitoimet kirjataan hoksiin, mutta annetut tukitoimet tulisi kirjata myös yhtä lailla. (Henkilöstö)

Erityisen tuen suunnitelmia pitäisi ehtiä aktiivisemmin päivittämään ja tukitarpeita arvioimaan opintojen aikana uudelleen. (Järjestäjä)

KUVIO 4. Järjestäjien näkemykset erityisen tuen suunnitteluun liittyvien toimien toteutumisesta

KUVIO 5. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen suunnitteluun liittyvien toimien toteutumisesta

8 Erityisen tuen toteutus

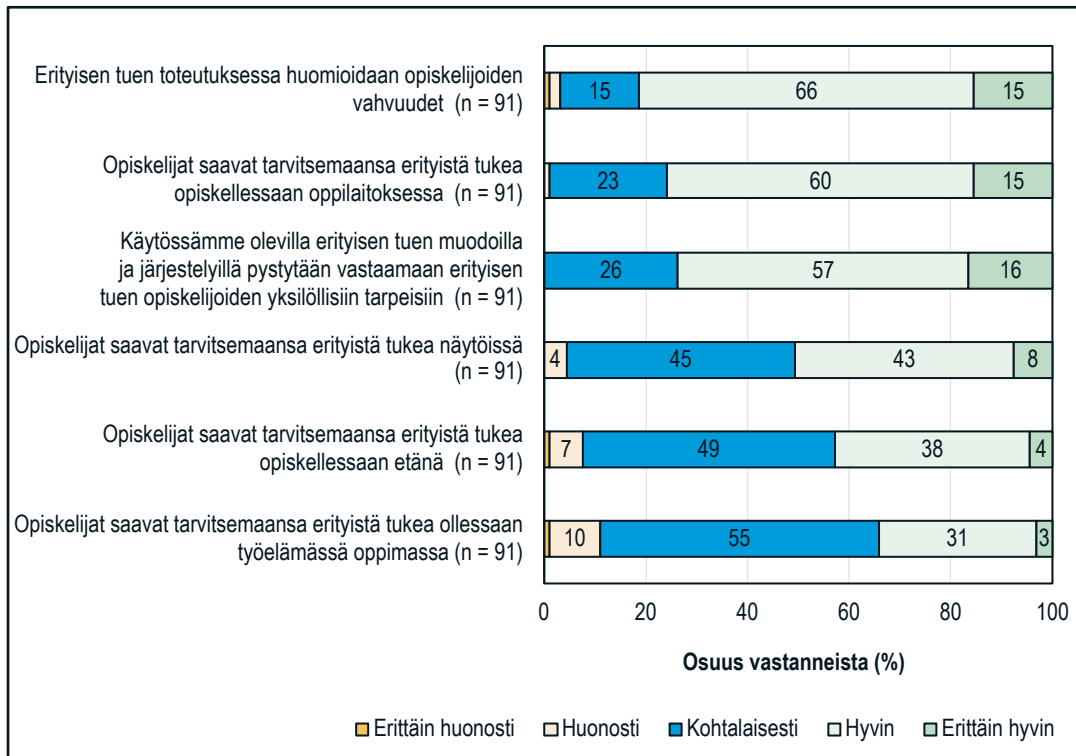
Arvioinnissa toteutetuissa opiskelijahaastatteluissa tuli esille monia tapoja, joilla opiskelijoita tuetaan opinnoissa. Yleisimpiä tuen muotoja olivat selkeät ohjeet ja oppimateriaalit, opetus- ja ohjaushenkilöstön antama tuki ja apu, erilaisissa pajoissa ja pienryhmissä opiskelu sekä lisäaika tehtävien tekemiseen.

Myös opetus- ja ohjaushenkilöstön mainitsemat tuen muodot olivat samanlaisia. Yleisimpiä olivat yksilöllinen tuki ja ohjaus, tehtävien ja ohjeiden selkeyttäminen, lisäajan antaminen, asioiden kertaaminen sekä pienryhmäopetus tai -ohjaus. Hieman harvinaisempia olivat pajatoimintaan osallistuminen, samanaikaisopetus tai -ohjaus sekä opiskeluvälineiden tukevien opintojen (OPVA) toteutukseen osallistuminen.

Muita tuen muotoja olivat esimerkiksi suulliset kokeet tai tentit, oppimateriaalien, tehtävien ja työprosessien eriyttäminen, ammattiohjaajien apu työsaleissa sekä erilaiset opiskeluvälineet ja kalusteet (esim. äänikirjat, kuvat, videot, selkokielen materiaali, lukuviivain, istuintyyny).

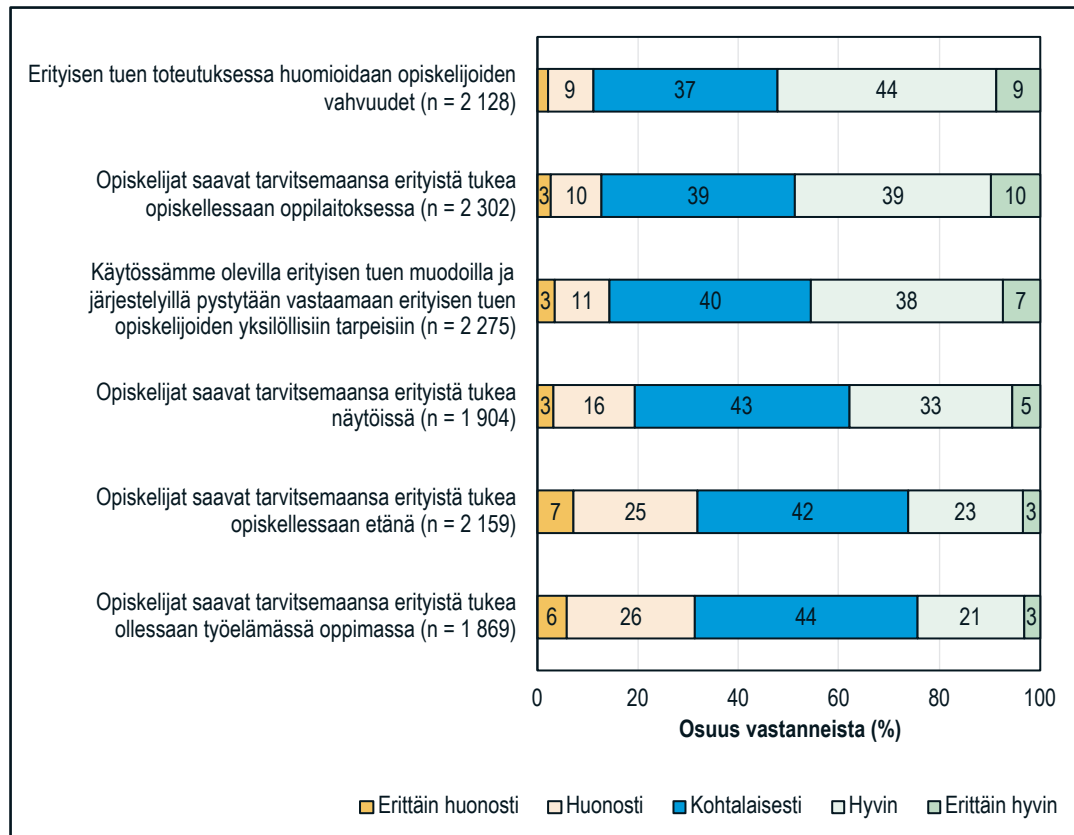
Erityisen tuen saatavuus työelämässä oppimisen ja etäopiskelun aikana on selkeästi heikompaa kuin oppilaitoksessa opiskeltaessa.

Järjestäjistä enemmistö arvioi, että opiskelijoiden vahvuudet huomioidaan hyvin erityisen tuen toteutuksessa (kuvio 6). Noin kolme neljäsosaa oli sitä mieltä, että tuki toteutuu hyvin tai erittäin hyvin oppilaitoksessa opiskeltaessa ja että käytössä olevilla tukimuodoilla vastataan hyvin opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin. Tuen saatavuus työelämässä oppimisessa, näytöissä ja etäopiskelussa arvioitiin selvästi edellisiä heikomaksi.

KUVIO 6. Järjestäjien näkemykset erityisen tuen toteutukseen liittyvien asioiden toimivuudesta

Henkilöstöstä noin puolet arvioi opiskelijoiden vahvuuksien huomioinnin ja tuen saavuuden oppilaitoksessa opiskeltaessa toteutuvat hyvin tai erittäin hyvin (kuvio 7). Alle puolet piti tukimuotojen vastaavuutta opiskelijoiden tarpeisiin hyvänä tai erittäin hyvänä. Heikoiten tuki toteutuu työelämässä, näytöissä ja etäopiskelussa.

KUVIO 7. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen toteutukseen liittyvien asioiden toimivuudesta

Perustutkintokoulutuksessa tuki toteutuu heikommin ammatillisissa tutkinnon osissa kuin yhteisissä tutkinnon osissa, ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa huonommin kuin perustutkintokoulutuksessa.

Järjestäjät ja henkilöstö arvioivat opiskelijoiden saavan tarvitsemaansa erityistä tukea paremmin perustutkintokoulutuksessa kuin ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa. Mutta kuitenkin vain vajaa 60 prosenttia opetus- ja ohjaushenkilöstöstä arvioi tuen saatavuuden hyväksi perustutkintokoulutuksessa.

Niin yhteisten tutkinnon osien opettajien, ammatillisten tutkinnon osien opettajien kuin erityisopettajienkin mukaan perustutkintokoulutuksessa tuki toteutuu paremmin yhteisissä tutkinnon osissa kuin ammatillisissa tutkinnon osissa.

Perustutkintokoulutuksessa hyödynnetään useampia tuen muotoja kuin ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa. Vastaavasti yhteisten tutkinnon osien opettajat käyttävät useampia tuen muotoja kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajat. Yhteisten tutkinnon osien opettajilla oli useammin kokemusta pienryhmäopetuksesta ja -ohjauksesta, pajoiminnasta, yksilöllisistä tilaratkaisuista sekä opiskeluvalmiuksia tukevista opinnoista. Opintojen keventäminen (esimerkiksi lyhyemmät opiskeluviikot tai -päivät) sekä asioiden kertaaminen olivat yleisemmin ammatillisten tutkinnon osien opettajien käyttämiä tukimuotoja.

Tuen toteutukseen kaivattiin samanaikaisopettajuutta sekä oppimateriaalien ja oppimisympäristöjen kehittämistä.

Samanaikaisopetuksesta tai -ohjauksesta oli kokemusta noin 50 prosentilla yhteisten tutkinnon osien opettajista, 40 prosentilla ammatillisten tutkinnon osien opettajista ja 80 prosentilla erityisopettajista. Samanaikaisopetuksen ja -ohjauksen sekä yhteisopettajuuden lisääminen ja kehittäminen oli yleisin henkilöstön esiin nostama tuen muotoihin ja menetelmiin liittyvä kehittämistarve.

Yleisesti kaivattiin myös oppimateriaalien ja oppimisympäristöjen kehittämistä selkeämmiksi ja esteettömämmiksi sekä erilaisten apuvälineiden hyödyntämisen lisäämistä opetuksessa. Osa opettajista ja ohjaajista korosti tarvetta monipuolisemmille tarpeen mukaan muunneltaville tiloille ja kalusteille, jotka mahdollistaisivat paremmin esimerkiksi pienryhmä- ja yksilöohjauksen.

Suurten ryhmien kanssa pitäisi olla kaksi opettajaa paikalla/ opettaja ja ohjaaja/ opettaja ja erityisopettaja. (Henkilöstö)

Opetusmateriaalia pitää edelleen kehittää esteettömämpään, selkeämpään suuntaan. (Henkilöstö)

9 Opiskelijoiden kokemukset opiskelusta ja saamastaan tuesta

Haastatelluilla opiskelijoilla onnistumisen kokemukset liittyivät usein käytännön töissä onnistumiseen, esimerkiksi ammatilliset opinnot ja työsalitoiminta sujuivat hyvin.

Yleisimmin opiskelijoilla oli ollut vaikeuksia opintojen teoriaosuuksissa, yhteisissä tutkinnon osissa tai niiden osa-alueissa, erityisesti matematiikassa ja vieraissa kielissä, ja kirjallisissa tehtävissä. Opiskelijat olivat myös kokeneet etäopiskelun ja itsenäisen opiskelun haasteelliseksi.

Ammatillisissa opinnoissa tai työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa haasteet olivat haastateltujen opiskelijoiden kohdalla harvinaisia, vaikka niistäkin muutamat opiskelijat kertoivat.

Muutamit opiskelijat kertoivat myös tarvitsevänsä kokonaisvaltaisempaa tukea eikä pelkkä oppilaitoksesta opintoihin saatava tuki riitä. Osa opiskelijoista kertoi mielen-terveyden ongelmien, jaksamisen ja heikon motivaation vaikeuttavan opintoja. Muutamit opiskelijat kertoivat keskittymisen vaikeuksista, joita aiheuttivat muun muassa iso opiskelijaryhmä ja melu. Joillekin opiskelijoille opiskelutahti oli liian nopea.

Opiskelijoiden mukaan heidän saamassaan tuessa on hyvää sen mahdollistamat yksilölliset järjestelyt ja se, että opettajat vastaavat heidän tuen tarpeisiinsa. Osa opiskelijoista kertoi erityisen tuen mahdollistaneen heidän opintojensa etenemisen.

Opiskelijat myös kertoivat saaneensa tukea opinnoissa jaksamiseen muun muassa sitä kautta, että läsnäolovaatimuksia on kevennetty ja annettu mahdollisuus edetä opinnoissa omassa tahdissa. Opettajien myös kerrottiin olevan aidosti kiinnostuneita opiskelijoista. Vain muutamat opiskelijat toivat haastattelussa esiin, että kaikki heidän saamansa tuki ei ole tuntunut tarpeelliselta.

Kysyttäessä opiskelijoilta mitä heidän saamassaan tuessa voitaisiin muuttaa tai kehittää yleisimmin opiskelijat toivoivat enemmän henkilökohtaista tukea ja aikaa opettajilta. Muutamat opiskelijat toivoivat, että opettajat osaisivat paremmin huomioida erilaisia oppijoita ja tukea heitä eri tavoin. Joissain tapauksissa opiskelijat myös kokivat, että heidän tuen tarpeensa olisi pitänyt tunnistaa aikaisemmin.

Vastauksissa nousi esiin myös opiskelijoiden toive saada kokonaisvaltaisempaa tukea esimerkiksi opiskelijaterveydenhuollon tai sosiaalitoimen ja oppilaitoksen yhteistyönä. Opiskelijat myös kertoivat yksittäisistä tuen tavoista, joista kokivat voivan olla heille hyötyä: suulliset tentit, selkeät ohjeet, pienryhmäopiskelu, lisäaika ja apu kirjallisiin tehtäviin.

Kaikki haastatellut opiskelijat olivat omasta mielestään päässeet osallistumaan saamansa tuen suunnitteluun ja lähes kaikki HOKSin laadintaan. Kuitenkin noin kolmasosalle opiskelijoista oli epäselvää, mistä he voivat löytää oman HOKSinsa ja miten pääsevät sitä lukemaan. Yksittäiset haastateltavat kertoivat myös, ettei heidän saamastaan tuesta ja sen mahdollisista muutostarpeista ole keskusteltu.

10 Osaamisen arvioinnin mukauttaminen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen

Osaamisen arvioinnin mukauttaminen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen harvinaista, käytännöt osin epäselviä.

Osaamisen arvioinnin mukauttamista ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamista tehdään kokonaisuudessaan hyvin vähän, ja ne painottuvat yhteisiin tutkinnon osiin.

Mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyvät käytännöt ovat selkeämpiä yhteisissä tutkinnon osissa kuin ammatillisissa tutkinnon osissa. Järjestäjistä noin joka kymmenes ja opetus- ja ohjaushenkilöstöstä noin kolmannes piti ammatillisten tutkinnon osien mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyviä käytäntöjä epäselvinä. Kuitenkin myös yhteisten tutkinnon osien mukauttamista ja poikkeamista piti epäselvinä hieman harvempi kuin joka kymmenes järjestäjistä ja noin viidesosa henkilöstöstä.

Järjestäjien mukaan keskeisiä kehittämisen kohteita ovat henkilöstön osaaminen mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyen. Järjestäjät kertoivat kehitettävää olevan myös mukauttamisen ja poikkeamisen prosesseissa sekä niihin liittyvissä ohjeistuksissa. Lisäksi kehittämiskohteena mainittiin ammatillisten erityisoppilaitosten osaamisen hyödyntäminen.

11 Erityiseen tukeen liittyvä yhteistyö

Nivelvaiheyhteistyö perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välillä ei toimi vielä riittävän hyvin, myös moniammatillisessa yhteistyössä kehitettävää.

Alle puolet koulutuksen järjestäjistä arvioi opiskelijoita koskevan tiedonsiirron perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen toimivan hyvin tai erittäin hyvin. Vastaavasti 60 prosenttia järjestäjistä piti erityistä tukea koskevaa tiedotusta ammatillisesta koulutuksesta perusopetukseen hyvin tai erittäin hyvin toimivana.

Erityiseen tukeen liittyvä yhteistyö ammatillisten erityisoppilaitosten ja ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen (VALMA) kanssa koettiin sen sijaan hieman toimivammaksi. Noin 80 prosentilla järjestäjistä oli ollut yhteistyötä ammatillisten erityisoppilaitosten ja valmentavan koulutuksen kanssa.

Osa opiskelijoista tarvitsee pedagogisten tukitoimien lisäksi myös muuta tukea, esimerkiksi sosiaalihuollon palveluja, lääkinnällistä kuntoutusta tai terapiapalveluja. Erityisessä tuessa korostuu moniammatillinen ja monialainen yhteistyö. Koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten yhteistyö opiskeluterveydenhuollon ja kuraattoripalvelujen kanssa toimii melko hyvin, mutta yhteistyötä psykologipalvelujen, nuorisopalvelujen sekä työ- ja elinkeinopalvelujen kanssa tulee kehittää.

12 Tarkastelua taustamuuttujien suhteen¹

Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön vastauksissa ei ollut kovin paljon eroja järjestäjän kielen tai AVI-alueen suhteen. **Kielen** osalta havaitut erot liittyivät erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen perustutkintokoulutuksessa sekä arvioinnin mukauttamisen käytäntöjen selkeyteen yhteisissä tutkinnon osissa. Ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat näiden toimivuuden paremmaksi kuin suomenkieliset järjestäjät.

AVI-alueittain tarkasteluna Pohjois-Suomen AVI-alueella toimiva opetus- ja ohjaushenkilöstö arvioi erityisen tuen saatavuuden perustutkintokoulutuksessa hieman paremmaksi kuin Etelä-Suomen AVI-alueella toimiva henkilöstö. Itä-Suomen AVI-alueella työskentelevä henkilöstö koki arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytännöt yhteisissä tutkinnon osissa selkeämmiksi verrattuna Etelä-Suomen AVI-alueella työskentelevään henkilöstöön.

Järjestäjien koko² oli monin paikoin yhteydessä opetus- ja ohjaushenkilöstön kokeuksiin erityisen tuen toimivuudesta. Opiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstö piti resurssien riittävyyttä ja työnjaon toimivuutta selkeästi parempana kuin keskikokoisten ja suurten järjestäjien henkilöstö. Myös tuen tarpeiden tunnistamisen sekä tuen suunnittelun ja toteutuksen toimivuutta pidettiin parempana pienten järjestäjien henkilöstön keskuudessa.

¹ Raportissa on mainittu tilastollisesti erittäin merkitsevät erot ($p < 0,001$).

² Järjestäjän koko määriteltiin kokonaisopiskelijamäärän mukaan: pienellä järjestäjällä alle 500 opiskelijaa, keskikokoisella 500–3000 opiskelijaa ja suurella yli 3000 opiskelijaa.

Koulutusaloittain tarkasteltuna luonnontieteiden sekä terveyden ja hyvinvoinnin aloilla työskentelevä henkilöstö arvioi resurssien riittävyyden ja työnjaon toimivuuden parhaimmaksi. Resurssien riittävyyttä piti heikoimpana tekniikan ja palvelualojen henkilöstö. Tekniikan aloilla myös työnjaon toimivuus arvioitiin heikoimmaksi. On huomioitava, että erityisen tuen opiskelijoiden määrät vaihtelevat koulutusaloittain. Eniten opiskelijoita suhteessa koulutusalan kokonaisopiskelijamäärään on palvelualoilla, tekniikan aloilla, tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla sekä humanistisilla ja taidealoilla. Vähiten puolestaan kaupan ja hallinnon sekä luonnontieteiden aloilla.

Erityiseen tukeen liittyvän osaamisensa kokivat vahvimaksi terveys- ja hyvinvointialojen opetus- ja ohjaushenkilöstö ja heikoimmaksi tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla toimiva henkilöstö.

Luonnontieteiden sekä terveys- ja hyvinvointialojen henkilöstö arvioi erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivuuden paremmaksi verrattuna tekniikan alojen, tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen sekä humanististen ja taidealojen henkilöstöön.

Erityisen tuen toteutus arvioitiin parhaiten toimivaksi luonnontieteissä, terveys- ja hyvinvointialoilla sekä kaupan ja hallinnon aloilla ja heikoiten toimivaksi tekniikan aloilla sekä tietojenkäsittelyssä ja tietoliikenteessä.

Henkilöstön osalta myös **eri tehtävissä työskentelevien** vastauksissa oli eroja. Erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimivat arvioivat resurssien riittävyyden ja työnjaon toimivuuden selkeästi paremmaksi kuin ammatillisten ja yhteisten tutkinnon osien opettajat. Erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimivat kokivat myös erityiseen tukeen liittyvän osaamisensa selkeästi vahvemmaksi kuin muissa tehtävissä toimivat. Suurin ero oli erityisopettajien ja yhteisten ja ammatillisten tutkinnon osien opettajien välillä.

Erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimivat arvioivat myös erityisen tuen suunnittelun ja toteutuksen toimivuuden paremmaksi kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajat, yhteisten tutkinnon osien opettajat ja opinto-ohjaajat.

13 Erityisen tuen vahvuuksia

Osa järjestäjistä ja henkilöstöstä nosti vahvuutenaan esille organisaation toimivat erityisen tuen prosessit ja vastuut, joilla viitattiin esimerkiksi yhdenmukaisiin toimintamalleihin tai erityisen tuen selkeään koordinointiin. Myös henkilöstön esimiehiltään saama tuki ja esimiesten myönteinen suhtautuminen erityisen tuen toteuttamiseen koettiin vahvuudeksi.

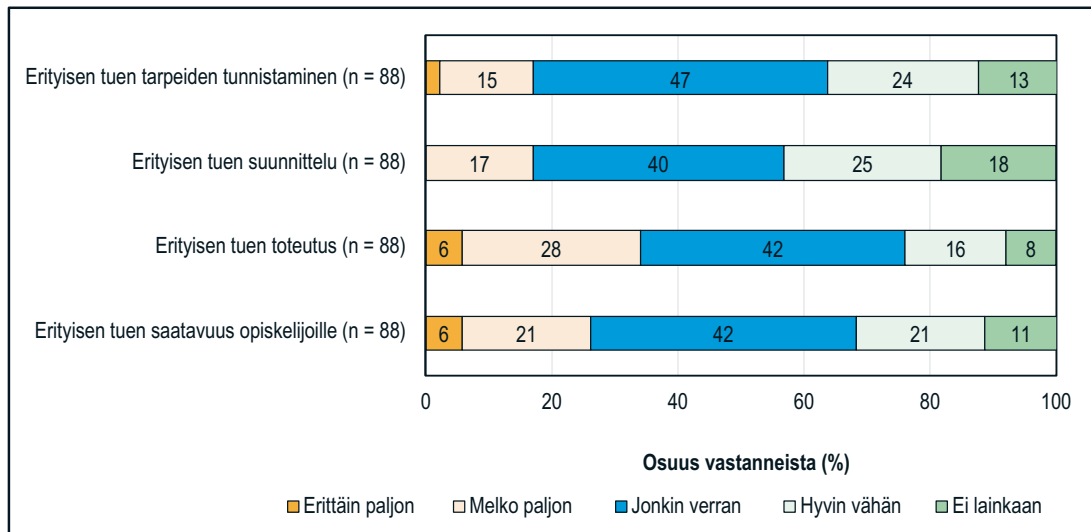
Osa kuvasi vahvuutenaan hyvin toimivaa yhteistyötä erityisopettajien ja muun opetus- ja ohjaushenkilöstön välillä, erityisopettajien kesken sekä moniammatillisten yhteistyötahojen kesken. Myös yhteistyö opiskelijoiden, huoltajien ja työelämän kanssa nostettiin esille vahvuutena. Osa järjestäjistä oli kehittänyt toimivat nivelvaiheyhteistyön muodot perusopetuksen kanssa.

Ammattitaitoinen henkilöstö, sekä kouluttautuminen, osaaminen ja kokemus erityisen tuen tehtävistä olivat myös mainittuja vahvuuksia. Osa toi vahvuutena esiin myös yksilölliset opintopolut ja opiskelijoille tarjottavan tuen yksilöllisyyden. Opettajat ja ohjaajat tuntevat opiskelijat ja heidän tarpeensa. Opetuksessa ja ohjauksessa korostuu opiskelijoiden kohtaaminen yksilönä sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön myönteinen suhtautuminen erityisen tuen opiskelijoihin.

Erityistä tukea vahvistavia tekijöitä ovat toimivat erityisen tuen prosessit ja vastuut, henkilöstön yhteistyö ja osaaminen sekä yksilöllinen tuki.

14 Koronaepidemian vaikutuksia erityiseen tukeen

Koronepidemiasta on aiheutunut eniten haasteita erityisen tuen toteutukseen ja saataavuuteen. Noin kolmasosa järjestäjistä arvioi koronaepidemian aiheuttaneen paljon tai erittäin paljon haasteita erityisen tuen toteutukseen (kuvio 8). Erityisen tuen tunnistamisessa ja suunnittelussa haasteita ei ollut yhtä paljon, joskin näidenkin osalta noin 60 prosentilla järjestäjistä oli ollut haasteita ainakin jonkin verran.

KUVIO 8. Järjestäjien näkemykset siitä, missä määrin koronaepidemia on aiheuttanut haasteita erityiseen tukeen syksyn 2020 ja talven 2021 aikana

15 Kehittämissuosituksset

1. Riittävät resurssit erityiseen tukeen tulee varmistaa ja resurssien kohdentumista selkeyttää

Koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa henkilöstöresurssien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön ajallisen resurssin riittävyys erityisen tuen tehtäviin. Erityisopettajaresursseja tulee varata riittävästi tuen tarpeiden tunnistamiseen, tuen suunnitteluun, tuen toteutukseen ja seurantaan, moniammatilliseen yhteistyöhön, henkilöstön tukemiseen erityisen tuen asioissa sekä erityisen tuen käytäntöjen ja osaamisen kehittämiseen.

Järjestäjätasolla tulee tehdä näkyväksi erityisen tuen korotetun valtiosuuden kohdentuminen toimintaan. Lisäksi on tärkeää kehittää kohdentumisen seuranta soveltuvien mittaritietojen avulla, jotta resurssien riittävyttä voidaan arvioida ja resursseja voidaan suunnata tarkoituksenmukaisella tavalla koulutusalojen, tutkintomuotojen ja toimipaikkojen kesken.

Koulutuksen järjestäjien ja opetus- ja kulttuuriministeriön tulee ennakoida ja seurata laajentuneen oppivelvollisuuden vaikutuksia erityisen tuen tarpeeseen.

2. Erityisen tuen suunnitelmallisuutta sekä henkilöstön keskinäistä työnjakoa ja yhteistyötä tulee kehittää

Koulutuksen järjestäjien ja henkilöstön vuoropuhelua erityisen tuen järjestämisestä tulee lisätä. Erityisen tuen asioita on tärkeä käsitellä säännöllisesti johdon kokouksissa. Varsin suuri osa ammatillisten ja yhteisten tutkinnon osien opettajista koki erityiseen tukeen liittyvät vastuut ja työnjaon epäselviksi. Erityisopettajien, muiden opettajien sekä ohjaajien roolia ja tehtäväalueita erityisessä tuessa tulee selkiyttää ja henkilöstölle suunnattuja erityiseen tukeen liittyviä ohjeita tarkentaa.

Tarpeen on myös kehittää erityisen tuen toimintakäytäntöjä yhdenmukaisemmiksi ja tasalaatuisemmiksi eri toimipisteiden, koulutusalojen ja koulutukseen hakeutumistapojen välillä. On tärkeää, että järjestäjät arvioivat erityisen tuen organisoinnin tarkoituksenmukaisuutta eri koulutusalojen näkökulmasta sekä sitä, onko erityisopettajaresursseja riittävästi eri koulutusalojen käytössä. Alakohtaiset erityisopettajat ovat hyvä keino parantaa erityisen tuen organisointia ja toteutusta. Työnjaon toimivuus erityisen tuen osalta on heikointa tekniikan aloilla. Mitä suurempi järjestäjän kokonaisopiskelijamäärä on, sitä heikommaksi työnjaon toimivuus koettiin.

Suurimmalla osalla järjestäjistä on organisaatiotasoinen erityisen tuen järjestämistä tai toteutusta koskeva suunnitelma tai toiminnan kuvaus. Osalla tällaista suunnitelmaa tai kuvausta ei ole. Suunnitelma tai toiminnan kuvaus on konkreettinen keino kuvata erityisen tuen järjestämistä, toimintatapoja, työn- ja vastuunjakoa sekä arviointi- ja kehittämistyötä. Niidenkin, joilla suunnitelma tai toiminnan kuvaus on, on tarvetta kehittää sitä sisällöllisesti niin, että se tukee entistä paremmin opetus- ja ohjaushenkilöstön työtä.

3. Henkilöstön osaamista erityisessä tuessa tulee vahvistaa

Opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamista tulee kehittää suunnitelmallisemmin. Erityisesti yhteisten ja ammatillisten tutkinnon osien opettajien valmiuksia erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen ja opiskelijoiden tukemiseen tulee vahvistaa. Koulutusala-kohtaiset erot henkilöstön osaamisessa tulee huomioida ja erityiseen tukeen liittyvä osaaminen tulee varmistaa kaikilla koulutusaloilla.

Koulutuksen järjestäjien tulee hyödyntää entistä enemmän erityisopettajan pätevyyden omaavien työntekijöiden osaamista muun henkilöstön osaamisen kehittämisessä. Myös henkilöstön kokemusten jakamista esimerkiksi erilaisista tuen muodoista on tarpeen lisätä.

Ammatillisessa opettajankoulutuksessa tulee vahvistaa erityiseen tukeen liittyviä sisältöjä ja erityiseen tukeen liittyvää täydennyskoulutusta tulee tarjota kattavasti ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstölle.

4. Tuen tarpeiden tunnistamista on kehitettävä jatkuvan haun kautta tulevien opiskelijoiden osalta ja ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa

Erityisen tuen tarpeiden tunnistamista tulee kehittää jatkuvan haun osalta. Tunnistaminen ei toteudu yhtä järjestelmällisesti tässä hakutavassa kuin muissa, ja esimerkiksi nivelvaiheen tiedonsiirrossa voi olla enemmän haasteita muihin hakutapoihin nähden.

Erityisen tuen tarpeiden tunnistamista tulee kehittää myös ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa. Tunnistaminen näissä tutkintomuodoissa toimii huonommin kuin perustutkintokoulutuksessa.

5. Erityisen tuen suunnittelua tutkinnon osittain tulee kehittää ja opetus- ja ohjaushenkilöstön välistä tiedonkulkua parantaa

Erityisen tuen suunnittelu tutkinnon osittain ei toteudu kovin hyvin. Tätä on tärkeä kehittää, jotta opiskelijan yksilöllisten vahvuuksien ja tuen tarpeiden määrittely eri tutkinnon osissa sekä tarkoituksenmukaisten tukitoimien valinta mahdollistuu. Tukitoimet tulee kirjata riittävän selkeästi ja konkreettisesti opiskelijoiden henkilökohtaisiin osaamisen kehittämissuunnitelmiin.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä erityisen tuen suunnittelussa tulee vahvistaa. Opiskelijaa opettavilla ja ohjaavilla tulee olla riittävästi tietoa opiskelijalle sovitusta tukitoimista ja keinoista tuen toteuttamiseen. Osalla järjestäjistä on tarvetta vahvistaa myös alaikäisten opiskelijoiden huoltajien osallistamista tukitoimien suunnitteluun.

6. Erityisen tuen muotoja, toteutusta ja tuen vaikuttavuuden arviointia on kehitettävä

Tuen muotoja ja tuen toteutusta tulee kehittää niin, että ne soveltuvat entistä paremmin eri tutkintomuotoihin, tutkinnon osiin ja oppimisympäristöihin. Perustutkintokoulutuksessa tuki toteutuu huonommin ammatillisissa tutkinnon osissa kuin yhteisissä tutkinnon osissa. Huomiota tulee kiinnittää myös ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin, joissa tuki toteutuu perustutkintokoulutusta huonommin. Oppimisympäristöjen osalta tuki ei toteudu kovin hyvin työelämässä oppimisessa ja etäopiskelussa, joten tuen toteutusta ja saatavuutta näissä tulee kehittää.

On suositeltavaa, että järjestäjät kehittävät samanaikaisopetusta ja -ohjausta osana erityisen tuen toteutusta. Jaetun asiantuntijuuden merkitystä ja erityisopettajien konsultatiivista roolia on tärkeää vahvistaa.

Opiskelunvalmiuksia tukevia opintoja on suositeltavaa hyödyntää entistä enemmän osana erityistä tukea.

Suunniteltujen tukitoimien lisäksi opiskelijoiden henkilökohtaisiin osaamisen kehittämissuunnitelmiin tulee kirjata toteutuneet tukitoimet. Tukitoimien kirjaamisen puutteet vaikeuttavat tuen toteutumisen seuraamista ja arviointia. Opiskelijoiden henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa koskevassa tietosisällössä tulisi olla kohta tuen toimivuuden ja vaikuttavuuden arvioinnista.

7. Soveltuvien työpaikkojen saatavuutta, työpaikkaohjaajien perehdyttämistä ja opiskelijoiden tukea työelämässä oppimisen aikana tulee kehittää

Opiskelijoiden tukemiseen sitoutuvien soveltuvien työpaikkojen saatavuutta tulee parantaa ja opiskelijan tukea työelämässä oppimisessa kehittää. Keinoja tähän ovat erityisopettajien, opettajien ja työpaikkaohjaajien yhteistyön tiivistäminen sekä erityisen tuen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi osana suunnitelmallista työpaikalla oppimisen prosessia.

Käytännön keinoja ovat myös opiskelijalle soveltuvien ja hänen kannaltaan tarkoituksenmukaisten työtehtävien tarkempi määrittely työelämässä oppimisjakson alussa tai ennen sitä, sekä opiskelijan valmentaminen etukäteen työelämässä oppimiseen ja työtehtäviin. Myös työpaikkaohjaajien perehdyttämistä ja erityiseen tukeen liittyvää osaamista tulee kehittää.

8. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytäntöjä tulee selkeyttää

Valtakunnallisia ohjeita mukauttamisesta ja poikkeamisesta tulee tarkentaa osana erityisen tuen ohjausta. Järjestäjätasolla mukauttamisen ja poikkeamisen prosesseja tulee kehittää, niihin liittyviä ohjeita selkeyttää ja käytäntöjä yhtenäistää eri tutkinnoissa. Myös henkilöstölle tiedottamista tulee lisätä ja henkilöstön osaamista mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyen tulee kehittää. Myös ammatillisten erityisoppilaitosten osaamista mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyvien toimintojen kehittämisessä tulee hyödyntää entistä enemmän.

9. Tuen tasojen ja muotojen rajapintoihin tarvitaan selkeyttä

Vaativan erityisen tuen saatavuus ja koulutuspaikkojen riittävyys eri alueilla tulee varmistaa. Osalla yleisissä oppilaitoksissa opiskelevista opiskelijoista voi olla niin suuria tuen tarpeita, että oppilaitoksen tuen muodot tai tukeen liittyvä osaaminen eivät riitä. Opiskelijoiden mahdollisuutta siirtyä tarvittaessa tuen muodosta toiseen tulee entistään kehittää sekä yleisten oppilaitosten ja erityisoppilaitosten yhteistyötä tulee tiivistää.

Myös erityisen tuen ja muiden oppimisen ja ohjauksen tuen muotojen keskinäistä suhdetta tulee selkeyttää. Käytännön työkaluja ja menettelytapoja tuen tarpeiden tunnistamiseen ja eri tuen muotojen ja tasojen määrittelyyn tulee kehittää yhteistyössä koulutuksen järjestäjien, erityisoppilaitosten, Opetushallituksen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kesken. Opetushallituksen tulee päivittää vuonna 2015 julkaistu erityisopetuksen käsikirja, jossa kuvataan erityisen tuen osa-alueita ja prosesseja.

Koulutusjärjestelmän tasolla on tärkeää kehittää erityistä tukea siten, että tuen kokonaisuus on riittävän selkeä ja rakenteeltaan looginen opiskelijoille, heidän huoltajilleen ja eri koulutusasteiden toimijoille. Nykyisellään erityiseen tukeen liittyvä terminologia ja tuen muodot vaihtelevat eri koulutusasteilla.

10. Erityiseen tukeen liittyvää nivelvaiheyhteistyötä ja moniammatillista yhteistyötä tulee kehittää

Osa opiskelijoista tarvitsee pedagogisten tukitoimien lisäksi myös muuta tukea, jolloin oppilaitoksessa annettava tuki on osa monimuotoista eri sektorien palveluista muodostuvaa kokonaisuutta. Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö korostuu erityisen tuen järjestämisessä. Koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten yhteistyö opiskeluterveydenhuollon ja kuraattoripalvelujen kesken toimii melko hyvin, mutta kehittämistarpeita on yhteistyössä psykologipalvelujen, nuorisopalvelujen sekä työ- ja elinkeinopalvelujen kanssa.

Myös perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheyhteistyötä opiskelijoiden ohjauksessa ja tiedonsiirrossa tulee edelleen kehittää, ja erityistä tukea koskevaa tiedottamista ammatillisesta koulutuksesta perusopetukseen vahvistaa. Nivelvaiheen yhteistyö perusopetuksen ja toisen asteen kanssa tulee aloittaa nykyistä aikaisemmin niiden opiskelijoiden osalta, joilla on perusopetuksessa oppimiseen liittyviä haasteita.

KARVI

Kansallinen koulutuksen
arviointikeskus
PL 380 (Hakaniemenranta 6)
00531 HELSINKI
kirjaamo@karvi.fi
vaihte: 029 533 5500
karvi.fi

Tiivistelmä perustuu julkaisuun
Goman, J., Hievanen, R., Kiesi, J., Huhtanen,
M., Vuojus, T., Eskola, S., Karvonen, S.,
Kullas-Norrgård, K., Lahtinen, T., Majanen,
A., & Ristolainen, J. 2021. ERITYINEN TUKI
VOIMAVARAKSI – Arviointi ammatillisen
koulutuksen erityisestä tuesta.